

opatrovnických rad nedisponoval ve vztahu k opatrovníku spolurozhodovacím oprávněním. U každého soudu měla působit jediná poručenská rada vystupující v jakémkoliv opatrovnickém řízení v obvodu daného soudu.¹³ Nový civilní kodex však předpokládá, že opatrovnická rada bude ustavena pro každého opatrovance zvlášť. – Opatrovnická rada je tedy ve svém novém obsahu institutem, s nímž naše jurisprudence dosud nemá zkušenosti.

V článku popsané výkladové otázky týkající se opatrovnické rady, jež nová právní úprava institutu opatrovnické rady nastoluje, judikatura časem zodpoví. Dovolím si však systémovou výtku: Právní úprava opatrovnické rady je postavena na principu dobré vůle osob, jež se pre-

zentují jako osoby opatrovanci blízké nebo jako jeho přátelé, aniž by v době, kdy tyto osoby zvolí opatrovnickou radu, případně se stanou jejími členy, byl někdo oprávněn jejich vztah k opatrovanci přezkoumat. Předpoklad jejich dobré vůle však nemusí být v některých případech naplněn. Za takových okolností se zákonné pravidlo ochrany zájmů opatrovance před případnou zvlášť opatrovnické rady poskytované nikoli preventivně, ale až při porušení povinností opatrovnické rady nebo některého z jejích členů, může ukázat nedostatečným.

¹³ Viz § 30 – § 47 dílčí novely I. ABGB, tedy císařského nařízení z 12. října 1914, č. 296 ř. z.

Jiné prameny práva

DOC. JUDR. PAVEL MATES CSC., VYSOKÁ ŠKOLA FINANČNÍ A SPRÁVNÍ PRAHA A FAKULTA SOCIÁLNĚ EKONOMICKÁ UJEP ÚSTÍ NAD LABEM

Celé generace právníků, kteří studovali na našich fakultách od počátku minulého století do jeho 90. let, se mohly dočíst v učebnicích různých oborů, že pramenem kontinentálního práva jsou právní předpisy a normativní smlouvy.

Budiž na tomto místě připomenut rozbor pramenů práva, který podává F. Weyr, jedna z nejvýznamnějších osobností právní teorie první republiky, který zmiňuje výlučně právní předpisy a to jak pokud jde o právo ústavní, tak i správní.¹ Také Weyrův častý oponent, představitel pražské pozitivistické školy J. Hoetzel, se přidržoval tradičního členění pramenů práva, když vedle právních předpisů, které ve svojí, dnes klasické učebnici, detailně rozebíral, uváděl také obyčejové právo, pokud se týče Slovenska, a mezinárodní smlouvy, byť zmiňuje i další souvislosti, zejména pokud se týče výkonu dozoru a možnosti rušení nařízení.²

Spíše jen ojediněle se v tomto období můžeme setkat se zamyšlením nad tím, zda neexistují také jiné prameny práva. Rakouský normativista A. Merkl v často citovaném pojednání o správním právu uvádí mezi prameny práva v prvé řadě právní předpisy, připomíná však i význam tzv. soudních a správních zvyklostí, či konstantní judikatury, které však mají podle něj povahu

pramene práva, nikoli však jakožto precedent, ale jen pokud se z něho stane obyčej. Podle prof. Merkla však působí spíše motivačně a to vedle jiných faktorů, které určují faktickou realizaci veřejné správy.³

Bez zajímavosti není připomenout v této souvislosti paralelu, která se nabízí s platnou úpravou správního řádu, jeho § 2 odst. 4, kde je mimo jiné formulována zásada legitimního očekávání, v 30. letech minulého století sice materiálně uznávaná, ale nevyjádřená. Dodejme, že v současnosti se již v této souvislosti otevřeně hovoří o „tendenci k precedenčnímu systému rozhodování“.⁴

Avšak ani v učebnicích teorie státu a práva vydaných kdykoli po roce 1948 nenacházíme v tomto ohledu nic jiného nebo nového a zůstává tu torpidní setrvávání na dosud platných doktrínách. Jen spíše výjimečně (např. P. Holländer) se až koncem 80. let objevovaly i odlišné myšlenky.

Teprve 90. léta minulého století přinášejí do tohoto stereotypu radikální změny a začínají se

¹ Weyr F.: Soustava československého práva státního, Fr. Borový, Praha 1924, str. 34 a 68–71; Weyr F.: Československé právo správní. Část obecná, Organisační veřejné správy a správní řízení, Brno 1922, str. 11–12.

² Hoetzel J.: Československé správní právo. Část všeobecná, Melantrich, Praha 1934, str. 36 a následující.

³ Merkl. A.: Obecné právo správní, Orbis, Praha-Brno 1931, str. 104, 114–115; není od věci připomenout, že prof. Merkl uznával za jistých podmínek i primát mezinárodního práva, jakožto pramene práva.

⁴ Jemelka L., Pondělíčková K., Bohadlo D.: Správní řád. Komentář, C. H. Beck, Praha 2011, str. 15.

prosazovat jiné pohledy. O to se mimo jiné zasloužila skutečnost, že konečně by zřízen, resp. aktivován Ústavní soud, a Česká republika začíná pošilhávat po Evropské unii. V článku 10 Ústavy je stanoveno, že ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem. Svůj nemalý podíl na nových přístupech má též možnost bez překážek se seznamovat se zahraniční literaturou a judikaturou jinou než ruskou.

Judikatura

V pražské učebnici teorie práva a právní filozofie z roku 1996 se můžeme dočíst, že judikáty soudů vyšších sice *iudex ius dicit inter partes*, ale že současně ovlivňují rozhodovací praxi v obdobných případech a mají též sílu přesvědčivosti k vykladu zákonů.⁵

Skepse či opatrný postoj k významu judikatury se postupně změnila, protože bylo třeba vyrovnat se s realitou. Ostatně např. francouzská literatura již dávno hovořila o *droit non écrit* nebo *droit prétorien* a obracela pozornost k významu judikatury jakožto pramene práva, ovšem za podmínky, že má znaky obyčejce.⁶

Princip, že stejné případy mají být posuzovány stejně, patří k základním zásadám každé demokratické právní kultury a právního státu, takže vlastně ani nemusí být nikde *expressis verbis* stanoven, ale pokud se tak stane, pak platí *superfluum non nocet*.⁷ Jde tu totiž o zajištění velmi závažných hodnot právního státu, jakými jsou právní jistota a předvídatelnost práva, které jsou v současnosti skloňovány ve všech pádech.

To, že by k odchýlení od předchozí judikatury mělo docházet jen v nezbytných případech, lze dovodit přímo ze zákonných textů, např. ustanovení § 20 zákona o soudech a soudcích (zák. č. 6/2002) či § 17–18 soudního řádu správního (zák. č. 150/2002 Sb.).⁸

Upozorňováno je též na to, že judikatura je pramenem práva v materiálním slova smyslu, pramenem *de facto*. V tomto smyslu chápe její význam zejména právní praxe, která často argumentuje významem ustálené judikatury, zejména pokud se týče nejvyšších soudních instancí. Podtrhován je fakt, že soudy nižších instancí se mají přidržovat judikatury instancí vyšších, zejména pak nejvyšších soudů. Jinak judikovat mají jen v případě, když jejich rozhodovací práce je nejednotná nebo se tu objevilo nové, od dosavadního pojmání odchýlné stanovisko Ústavního soudu či Evropského soudu pro lidská práva.⁹

Možnost, resp. nezbytnost odchýlení akcentují ústavní soudy řady evropských zemí. Ve

všech případech je zdůrazňováno, že je třeba dbát na smysl a účel zákona a nikoli na jeho písemný text. Podle nich nelze setrvat na úrovni tzv. ústavního zkamenění (*Versteinrungstheorie*), ale je zapotřebí chápat, vykládat a tvořit právo v souladu s realitou.¹⁰ Propracovaná německá teorie zde odlišuje vázanost soudce slovy zákona (*Gesetzestreue*) od pojetí zákona jako obecného východiska pro soudce (*Forbildung des Recht*) a kloní se spíše ke druhému pojetí, což jistě odpovídá stávajícím trendům a vývoji.

Podle Ústavního soudu je však třeba jít ještě dále, když dospěl k závěru, že soud, potažmo i správní orgán se musí odchýlit od doslovného znění zákona, vyžaduje-li to jeho účel, historie vzniku nebo některý z principů majících ukotvení v ústavně konformním právním řádu. V praxi to neznamená nic jiného než to, že tyto orgány tvoří právo, ač tak není vysloveno přímo a jednoznačně, což je ostatně pro judikaturu Ústavního soudu charakteristické. Na druhé straně z toho nutně plyne, že judikatura může být pramenem práva a to vždy, nastane-li shora popsaná situace.

V literatuře se můžeme setkat i s pojetím, podle něhož má judikatura, zejména vyšších soudů, normativní význam spíše zprostředkovaně, při argumentaci rozhodnutí v odůvodnění a to hlavně za situace, kdy je třeba se od zažité judikatury odchýlit. Lapidárně je to vyjádřeno konstatováním, že soudcovské právo je závazné v případě, jestliže nenajdeme lepší právní argument ke změně judikatury.¹¹ K tomu dlužno dodat myšlenku mnohdy zatracované, nicméně vždy znovu objeované osobnosti naší právní teorie 20. století V. Knappa, že totiž právní norma není předmětem, ale výsledkem interpretace.¹²

Otázka závaznosti judikatury, resp. jejího významu jako pramene práva byla a často je ná-

⁵ Veverka V., Boguszak J., Čapek J.: *Základy teorie práva a právní filozofie*, Codex, Praha 1996, str. 59.

⁶ Rivero J., Waline J.: *Droit administratif*, Dalloz, Paris 2002, str. 18–19; Gaudement Y.: *Traité de droit administratif*. Tom 1. *Droit administratif général*, L. G. D. J., Paris 2001, str. 5–6.

⁷ Boguszak J.: *K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy)*, Právnická fakulta UK 1348–1998, jubilejní sborník, Karolinum, Praha 1998, str. 164 a následující.

⁸ Zajímavou komparativní studii na toto téma publikovala Křiváčková J.: *Předvídatelnost soudního rozhodování v civilním řízení – srovnání české, slovenské a německé úpravy*, *Právní rozhledy* 23/2001, str. 833 a následující.

⁹ Kühn, Z., Bobek M., Polčák R. (eds.): *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*, Auditorium, Praha 2006, str. 8–9; Chalupa L.: *Právní význam judikatury*, *Bulletin advokacie*, 6/2011, str. 25; Samková K.: *K článku JUDr. Luboše Chalupy Právní význam judikatury*, *Bulletin advokacie* 9/2011, str. 30.

¹⁰ Holländer P.: *Ústavně právní argumentace, ohlednutí po deseti letech Ústavního soudu*, Linde, Praha 2003, str. 28–29.

¹¹ Viz např. Alexy R.: *A Theory of Legal Argumentation: The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*, Oxford 1989, str. 277 a následující; Havránek J. a kolektiv: *Teorie práva*, vydavatelství a nakladatelství Ales Čeněk, Plzeň 2008, str. 258.

¹² Knapp V.: *Teorie práva*, C. H. Beck, Praha 2005, str. 168.

mětem pro rozhodování Ústavního soudu a nutno říci, že tu, jak typické, zcela jednoznačné vodítko nenalzáme. Na jedné straně konstatoval, že nelze přisvědčit závěru, že by se soud musel přidržovat ustálené a platné judikatury, protože soudce je vázán pouze zákonem. Jindy však dovodil, že bezdůvodné opomenutí rozhodnutí Nejvyššího soudu může mít rysy jurisdikční libovůle. Zmínit je třeba i jeho argumentaci, že již učiněný výklad by měl být východiskem pro rozhodování všech následujících případů stejného druhu, ledaže by došlo k zjištění dostatečných relevantních důvodů podložených racionálními a přesvědčivějšími argumenty, ve svém souhrnu konformnějšími s právním řádem jako významovým celkem a svědčícími tak pro změnu judikatury. Tento postup odpovídá podle něj požadavku právní jistoty, předvídatelnosti práva, ochrany oprávněné důvěry v právo, tedy legitimního očekávání a principu formální spravedlnosti a rovnosti.¹³

Na normotvornou roli judikatury se ze zájmového úhlu pohledu dívá I. Pelikánová. Upozorňuje na rozdíl mezi kognitivním nahlížením na interpretaci, při níž je právo pouze nalzáno, protože beztak existuje, třebaže není přímo v normě vyjádřeno, a nahlížením skeptickým, když se interpretující drží toho, co stanovil zákonodárce výslovně a právo dotváří, resp. tvoří, čili je pramenem práva bez ohledu na to, že není zcela definitivní.¹⁴

Zmiňováno je dále, že judikatura není v kontinentálním právu normou, ale může mít sílu podpůrného argumentu či sjednocující význam, protože právě akt v jiném konkrétním případě je či může být přesvědčivý, nebo má význam ilustrativní.¹⁵

Význam judikatury jakožto pramene práva, či pramene práva sui generis, nebo jen podpůrného či jinak nepřímého pramene, není dnes vesměs popírán. Opačně argumenty nalzáme spíše jen sporadicky. Jejich autoři hovoří o možném zneužití soudcovského dotváření práva, nedostatečné srozumitelnosti, přesnosti a ostrosti. Podle těchto pojetí není nezbytné řadit judikaturu mezi jakékoli prameny práva, protože sama právní norma zpravidla umožňuje provést výklad práva.¹⁶ Nicméně každý, kdo se právem zabývá ať v praxi nebo teorii, ovšem ví, že takový stav, ač by byl ideálním a nejjednodušším, se ve skutečnosti objevuje spíše sporadicky a naopak je třeba normotvorný význam judikatury uznávat.

Jde však o pojetí opravdu osamělá, protože naprostá většina teoretiků a tím spíše těch, kteří právo aplikují, vědí svoje. Když listujeme judikaturou soudů a tím spíše rozhodovací praxí právních orgánů, vidíme totiž zcela jiný obraz.

Hojná citace a až úzkostlivá citace judikatury v soudních rozhodnutích svědčí o tom, že nižší instance chápou rozhodnutí vyšších stupňů, bez ohledu na sofistickou jurisprudenci, jako závaznou. Je v tom i kus opatrnosti, ale také pohodlnosti: proč rozhodovat jinak, vždyť nám to stejně zruší/potvrdí. Lze si samozřejmě položit otázku, zda mají za všech okolností pravdu a jistě tomu tak není, nicméně je to realita a jen stěží ji bude možno nasměrovat jinak.

Zmínit je třeba konečně, že právní normy bývají často vyvozovány, resp. konstruovány z judikatury, tedy že z nich či na jejich základě si zákonodárce uvědomí potřebu/nezbytnost právní úpravy.

Pojďme k závěru. Většinou není u nás považována judikatura výslovně za pramen práva v pojetí precedentu, v realitě tomu tak však nepochybně je, alespoň via facti. Jde o stav, který lze přirovnat k jakémusi nahlodávání paradigmatu a formulování, testování a přijetí nového.¹⁷ To konstatuje P. Holländer, když dovodil, že tradiční chápání pramenů práva je v současnosti již překonané a pokud jde o vyšší soudy, nutno jejich judikaturu považovat za pramen práva.

Judikatura Ústavního soudu

Na rozdíl od judikatury obecných soudů má Ústavní soud možnost právo skutečně tvořit a to, řečeno slovy V. Knappa, v roli tzv. negativního zákonodárce, tedy ruší-li právní předpis pro rozpor s Ústavou, zákony či mezinárodními smlouvami podle článku 10 Ústavy, aniž by jej samozřejmě mohl nahradit jiným. Podle některých autorů však nemá toto rozhodnutí povahu právního předpisu, nicméně se mu blíží svými právními účinky. Není ovšem zřejmé, zda mají takové úvahy smysl, protože důsledek je stejný.¹⁸

Nebyli by to však právníci, kdyby zde nedošlo k vyhledávání různých otázek. Soustředíme se alespoň na některé z nich. Jednou z nejzájímavějších je, kam až může kontrolní pravomoc Ústavního soudu zajít, čili zda je legitimován

¹³ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 200/96 a sp. zn. III. ÚS 470/97.

¹⁴ Pelikánová I.: Právo, rozum a interpretace, *Bulletin advokacie* 12/2010, str. 26.

¹⁵ Kühn Z., Bobek M., Polčák R. (eds): *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*, Auditorium, Praha 2006, str. 40–43.

¹⁶ Lisse L.: K otázce eurokonformního výkladu (obecně i zvláště ve vztahu k rozhodčím doložkám), *Obchodněprávní revue* 2/2011, str. 50. Negativně se staví k pojetí judikatury jakožto pramene práva také P. Průcha, byť současně uznává její přínos pro sjednocování výkladu právních norem a orientační funkci (Pomahač R., Průcha P.: *Lexikon správního práva*, Sagit, Ostrava 2002, str. 329).

¹⁷ Kühn T. S.: *Struktúra vedeckých revolúcií*, Pravda, Bratislava 1982, str. 136.

¹⁸ Totéž pojetí zastávají Pomahač R., Průcha P.: *Lexikon správního práva*, Sagit, Ostrava 2002, str. 329; Sládeček V.: *Obecné správní právo*, ASPI, Praha 2008, str. 68.

rušit i normativní akty vyšší právní síly.¹⁹ Ústavní soud zde již odpověď dal, když svým hojně diskutovaným a kritizovaným nálezem sp. zn. Pl.ÚS 27/09 zrušil ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny.

Jednou z nejčastěji probíraných otázek je, co vše na judikátech Ústavního soudu zavazuje, konkrétně zda výrok, resp. pouze výrok nebo i odůvodnění.

Článek 89 Ústavy formuluje závaznost rozhodnutí Ústavního soudu jednoduše slovy, že je vykonatelné a závazné pro všechny, jakmile bylo vyhlášeno způsobem stanoveným zákonem, pokud Ústavní soud o jeho vykonatelnosti nerozhodl jinak. Jako i jiná obecně formulovaná ustanovení, postrádá i toto kouzlo jednoduchosti, protože, jak správně postřehl K. Klíma, umožňuje všechny možné krajní výklady od závaznosti jen výroku, přes oddělené posuzování výroku a odůvodnění, po závaznost celého judikátu.²⁰

Je než logické, že osobnosti spjaté s Ústavním soudem se kloní k více či méně kategorickému pojetí závaznosti celého judikátu Ústavního soudu. Nejkrasnější stanovisko zde trvale zaujímá P. Holländer, podle něhož mají jeho rozhodnutí precedenční povahu. E. Wagnerová méně přesvědčivě dovozuje, že závaznost judikatury není možno vztáhnout na soukromoprávní subjekty, což však odporuje znění článku 89 odst. 2 Ústavy, kde se výslovně praví, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu, jsou závazná (...) pro všechny orgány i osoby. Ostatně proč jsou vyhledávány tyto rozdíly, není dobře patrné. Podle J. Blahože by oddělování *ratio decidendi*, tady zásadních, nosných důvodů (*tragende Gründe*) od rozhodnutí bylo nepřijatelné a to jak z hlediska teoretického, tak praktického, protože jinak by rozhodnutí nebylo obecně závazným a to i v případě, kdy je návrh zamítnut.²¹

Na opačné straně stojí např. V. Šimíček, který převážně z formálních důvodů neshledává precedenční povahu judikatury Ústavního soudu, zejména pak z důvodů tradic kontinentálně evropské právní kultury a neexistence výslovné právní úpravy.²²

Samotný Ústavní soud je samozřejmě stoupelec závaznosti a precedenční povahy celých svých rozhodnutí a to včetně odůvodnění i v konkrétních případech, tedy ústavních (kasačních) stížnostech, což je argumentováno samotnou podstatou kasace.²³

Nemalá část doktríny zastává stanovisko, že závazná je pouze výroková část, zatímco odůvodnění, pokud vůbec, pak jen pro samotný Ústavní soud. A. Gerloch argumentuje, že uznání precedenční povahy judikatury Ústavního soudu by narušovalo dělbu moci a znamenalo

faktické podřízení Parlamentu jeho moci, protože tvorba zákona by se mohla dít toliko v intencích jeho pokynů. Někdy je tříděno mezi případy, kdy je rušen právní předpis, a situací při rušení (kasačním) jednotlivých rozhodnutí. Zde se totiž může původní soudní/správní instance odlišit od stanoviska Ústavního soudu, zjistí-li následně, že jsou tu okolnosti dostatečně odlišující situaci od stavu, který byl předložen vyšší instanci, resp. Ústavnímu soudu.²⁴

Zdá se, že tato posléze vyslovená umírněná stanoviska nejvíce odpovídají nejen rozumnosti, ale také potřebám praxe. Je totiž třeba si uvědomit, že odůvodnění obsahuje nejen to, co vedlo soud k určitému závěru, ale i nenormativní prvky, jakými je shrnutí skutkové situace. V každém případě by se však mělo ke stanoviskům Ústavního soudu přihlížet a to již v zájmu právní jistoty a kontinuity rozhodování.

Problém může ovšem vzniknout v případě, kdy Ústavní soud vyloží znění zákona zcela proti jasné dikci a smyslu úpravy. Příkladem v tomto směru může být judikát ve věci informací o členství soudců v KSČ, kde Ústavní soud dospěl k závěru, že údaje o členství jednotlivce v politické straně bez další vymezené „kvality“ tzv. citlivých údajů nedosahuje. Jakkoli zde nemám za cíl zastávat se bývalých tím méně současných členů KSČ/KSČM, jde o výklad násilný a spíše poplatný politické orientaci soudu/soudců, protože dikce zákona o ochraně osobních údajů (zák. č. 101/2000) je v § 4 písm. b) je zcela jasná. V takovýchto situacích, kdy se Ústavní soud násilně odchýlí od nezpochybnitelného textu zákona, lze vyslovit přinejmenším velmi závažné pochyby o obecné vázanosti jeho judikátu.

Podívejme se i zde na závěr jak vypadá reálná situace. Pokud se soudy, a odvalu k tomu mají jen vyšší či nejvyšší instance, odchýlí od stanoviska Ústavního soudu, vyslouží si jeho

¹⁹ Viz k tomu Holländer P.: *Filozofie práva*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2006, str. 47 a následující.

²⁰ Klíma K.: Závaznost rozhodnutí ústavních soudů, v *Závaznost rozhodnutí ústavních soudů. Sborník příspěvků. Mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23. 4. 2004* Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni, ZČU, Plzeň 2004, str. 10; viz též literaturu na tomto místě citovanou.

²¹ Např. Holländer P.: *Role Ústavního soudu při uplatňování Ústavy v judikatuře obecných soudů*, v *Ústava České republiky po pěti letech (Sborník z konference)*, MU, Brno 1998, str. 49 a následující.; Wagnerová E.: *Ústavní soudnictví*, Linde, Praha 1996, str. 86.

²² Šimíček V.: *Ústavní stížnost*, Linde, Praha 2001, str. 278.

²³ Např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 23/97 a sp. zn. III. ÚS 467/98.

²⁴ Mikule V., Sládeček V.: O závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu, *Bulletin advokacie* 8/1995, str. 47; Gerloch A.: *Závaznost nálezů Ústavního soudu ČR pro Parlament České republiky, v Závaznost rozhodnutí ústavních soudů. Sborník příspěvků. Mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23. 4. 2004* Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni, ZČU, Plzeň 2004, str. 52; Kühn Z., Bobek M., Polčák R. (eds.): *Judikatura a právní argumentace. Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*, Auditorium, Praha 2006, str. 38.

nevrnou reakci, nižší stolice se k tomu obvykle neosmělí a totéž platí v míře ještě větší o správních orgánech. Jen málokdy se shledáme s tím, že by bylo vydáno odlišující se rozhodnutí, k němuž by bylo připojeno náležité odůvodnění. Opět tu je pohodlnost a pohodlnost, přičemž platí, že ani Ústavní soud není neomylný.

Právní principy

Skutečnost, že existují právní principy mající povahu pramene práva, není dnes snad již zpochybňována. Problém činí fakt, že tato vlastnost je přiznávána nejen těm principům, které právo obsahuje, tedy jsou v něm přímo vyjádřené, ale i takovým, jež nejsou v žádném právním předpisu obsažené.²⁵ To ostatně mnohokrát potvrdil ve svých judikátech Ústavní soud, když mnohdy s odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, např. pravil, že existují obecné zásady právní, jež sice nejsou v právních předpisech výslovně obsaženy, avšak v evropské právní kultuře se bezesbýtku uplatňují. V často uváděném rozhodnutí týkajícím se počítání lhůt k uplatnění suspenzivního veta prezidenta republiky, kdy podrobnosti nejsou výslovně upraveny (článek 50 odst. 1 Ústavy), konstatoval, že pramenem práva obecně i práva ústavního i v systému psaného práva jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti. Do třetice Ústavní soud se vyslovil, že při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větech toho kterého předpisu, je v něm třeba vždy nalézat i principy uznávané demokratickými právními státy.²⁶

Otázka po vzniku právních principů bývá zodpovídaná tak, že nejde ani o obyčej ani precedent, ale soudce se na ně odvolává, potvrzuje jejich existenci, protože tu jsou, aniž by byly nutně někdy, sc. v jiném prameni práva, výslovně zachycené. Na jejich formování se přitom podílejí i dokumenty, které nemají právní povahu, jakými jsou Principy správního práva týkající se vztahů mezi úřady, přijaté v polovině 90. let minulého století, nebo Kodex dobré veřejné správy z roku 2007.

Jistě není třeba zvláště připomínat, že vedle obecných zásad právních jsou konstruovány ještě další, zejména pak zásady jednotlivých právních odvětví.²⁷

Právní principy tedy již nepochybně tvoří pramen práva. Je tu ovšem jistý paradox. Jsou-li právní principy zakotvené v Ústavě či Listině základních práv a svobod či běžném zákoně (např. § 2–8 správního řádu), mohou sice vzniknout výkladové, resp. interpretační problémy, ale existuje tu značná míra právní jistoty. Problém však může nastat tam, kde dochází k formulo-

vání principu nového. Vycházíme-li z výše zmíněného paradigmatu o apriorní existenci těchto principů, které jsou pouze konstatovány, pak si potíže nemusíme připouštět. V opačném případě budou vznikat otazníky, pokud se týče právní jistoty. Zásadně však musí být odmítnuta možnost *denegatio iuris (iustitiae)*, což je také jeden ze základních principů právního státu, a tak jejich uplatnění bude tedy nepochybně na místě také v případě tzv. nových principů.

Komunitární právo

O povaze a roli komunitárního práva toho bylo napsáno tolik, že by to zaplnilo obrovskou knihovnu. Postačí si ostatně jen prolistovat jakékoli monografii týkající se komunitárního právního řádu.²⁸

Nehodlám tu rozšiřovat notorické poznatky za situace, kdy se až na výjimky všichni shodují v nadřazenosti komunitárního práva nad národním.²⁹ Ostatně právní předpisy vydané po vstupu do Evropské unie, resp. po tomto datu novelizované, to vyjadřují dikcí zákona, podle něhož daný předpis zapracovává příslušné předpisy Evropské unie a zároveň navazuje na přímo použitelný předpis Evropské unie nebo zákon upravuje v návaznosti na přímo použitelné předpisy Evropských společenství apod. Někdy se na tyto předpisy odkazuje v textu (např. Podmínky vstupu na území a provádění hraniční kontroly stanoví přímo použitelný právní předpis Evropských společenství).

Chtěl bych se v této souvislosti věnovat jen dvěma, vzájemně nijak souvisejícím, nicméně důležitým otázkám.

Tou první je, zda komunitární právo je nadřazeno i předpisům práva ústavního. Zatímco v komentáři k Ústavě z roku 1998 se píše tyto smlouvy (sc. podle tehdejší dikce článku 10 Ústavy) stojí mezi zákony ústavními a ostatními zákony, v současnosti je již dovozováno, že pojem zákon má zahrnovat i zákon ústavní a existuje rovné postavení komunitárního práva s ústavním pořádkem.³⁰

²⁵ Srovnej např. David R., Jauffret-Spinozi E.: *Les grandes systemes de droit conterporains*, Dalloz, Paris 1988, str. 164 a následující.

²⁶ Např. náleží Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 350/03, Pl. ÚS 33/97 a III.ÚS 3645/10; ve francouzské literatuře se hovoří o závaznosti „*par nature*“ (Rivero J., Waline J.: *Droit administratif*, Dalloz, Paris 2002, str. 45).

²⁷ Pro oblast správního práva je formuloval R. Pomahač: *Teorie veřejné správy*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2011, str. 165–174.

²⁸ Jen pro příklad viz Simon D.: *Komunitární právní řád*, ASPI, Praha 2005.

²⁹ Podrobně analyzovala tuto otázku v poslední době Whelanová M.: Účinky unijního práva ve světle judikatury Soudního dvora. *Legislativní příloha odborného časopisu Správní právo III/2011*.

³⁰ Pavlíček V., Hřebejk J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář*. 1. díl Ústavní systém, Linde, Praha 1998, str. 84; Klíma K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005.

Tento posun má dalekosáhlé konsekvence, protože v případě jeho akceptování nelze vyloučit, že soudci Ústavního soudu jsou vázáni nejen ústavním pořádkem, ale také přinejmenším primárním komunitárním právem.³¹

Při této argumentaci je mnohdy zmiňováno rozhodnutí Evropského soudního dvora ve věci *Internationale Handelsgesellschaft* 11/70, kde tuto prioritu soud nepopřel, avšak jen pokud se týče těch norem, které zakládají práva a povinnosti soukromých subjektů a nikoli jiných částí základních zákonů.³²

Ústavní soud se k tomu vyjádřil ve svém nálezu publikovaném pod č. 403/2002 Sb., ve věci zrušení některých ustanovení zákona o konkurzu a vyrovnání (zák. č. 328/1991 Sb.). Dovedil zde předně, že pojem ústavního pořádku je třeba chápat extenzivně a zahrnout sem je nutno nejen článek 112 Ústavy, ale s ohledem na článek 1 odst. 2 i mezinárodní smlouvy podle článku 10 (pozn.: judikát byl sice vydán v době původního znění původně citovaného článku Ústavy, ale to na věci nic nemění). Dovedil dále, že v případě rozporu zákona s mezinárodní smlouvou musí postupovat podle této. Uzavřel však poněkud pythicky, že soud musí v případě, že podle něj je zákon v rozporu s mezinárodní smlouvou, stejně jako shledá-li rozpor s ústavním zákonem, předložit věc Ústavnímu soudu.

Jak upozorňuje v citované stati V. Outlá, Ústavní soud tím mohl buď popřít prioritu komunitárního práva, nebo zpochybnit princip jeho nadřazenosti toliko pro otázky spojené s ochranou základních práv, či vlastně nevěděl, co činí. Připomíná přitom možné fatální důsledky v situaci, kdy by se toutéž věcí zabýval Evropský soudní dvůr, jakožto předběžnou otázkou, a dospěl k závěru odchýlnému od Ústavního soudu.

Druhou otázku si mohl/musel položit každý, kdo se účastní na legislativním procesu v jakékoli jeho fázi, když narazil na ustanovení, přesněji pojmy, které jsou českému právu zcela cizí, nerosozumitelné, případně mají spornou normativní povahu. Častá odpověď ze strany předkladatelů osnovy bývá, že tak je to obsaženo v komunitárním právu a odbor kompatibility to jinak „nepustí“. Jestliže u nařízení by se dal argument o nutnosti doslovného převodu do češtiny ještě akceptovat, pokud se týče směrnice, mám o tom pochyby, protože ty mají být implementovány svým obsahem, nikoli doslovným textem.

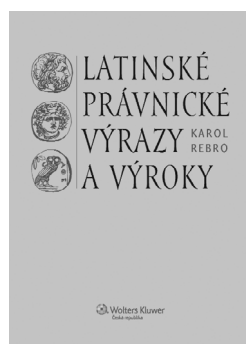
S tím ovšem souvisí i to, že jak bude text *acquis communautaire* do našeho práva převeden, záleží mnohdy na překladu. Dr. Whelanová mne upozornila, že aplikující orgány by sice v ideálním stavu měly přihlížet nejen k české, ale i jiným jazykovým verzím, aby zjistily správný výklad, ale jedním dechem dodala, že je to situace ještě na mnoho let spíše utopická, protože toho jsou snad schopni na vyšších instancích soudních nebo ústředních správních úřadech, ale nikoli na nižší úrovni. Vzhledem k tomu lze tedy uzavřít tak, že pravidlo vyslovené v *acquis* musí být nějak zakotveno, a za této situace konkrétní podobu v češtině určuje ten, kdo činí překlad, a není tedy tak právě on alespoň tak trochu tvůrcem práva?

³¹ Outlá V.: *Princip nadřazenosti komunitárního práva, v Závaznost rozhodnutí ústavních soudů. Sborník příspěvků. Mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23. 4. 2004 Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni, ZČU, Plzeň 2004, str. 154.*

³² Pítrová L., Pomahač R.: *Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora*, Linde, Praha 2000, str. 90 a následující.

Publikace nakladatelství Wolters Kluwer ČR, a. s.

www.wkcr.cz

Latinské právní výrazy a výroky – česká verze

Karel Rebro

V současné evropské kultuře se zachovalo bohaté antické dědictví, což se projevuje především v právní terminologii, ale také v terminologii jiných vědních oborů. Téměř neustále se setkáváme s poznatky, myšlenkami a výrazy pocházejícími z antického období. Kniha *Latinské právní výrazy a výroky* nám pomůže prohloubit znalosti a rozšířit kulturní obzor. Přináší právní regule, odborné výrazy, definice a výroky tradované v životě společnosti po celá staletí a mnohé aforismy, přísloví a výroky z neprávnických latinských pramenů. Čtenář zjistí, že mnohé z nich platí i v současnosti a dnes je považujeme za lidovou moudrost, třebaže je významní filozofové, spisovatelé, státníci a jiní vyslovili už v dávné minulosti. Vzhledem k tomu, že v Uhersku (včetně Slovenska) byla latina až do čtyřicátých let 19. století úřední řečí, jsou do publikace zařazeny i některé středověké, u nás často používané pojmy a výrazy, což jistě poslouží zejména historikům. Kniha je k dostání aj v slovenskom jazyku.

Cena 490 Kč včetně DPH 14 %, stran: 280, vazba pevná

Publikaci lze objednat na www.wkcr.cz, e-mail obchod@wkcr.cz, tel. 246 040 400, nebo na adrese Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3. Při osobním nákupu přímo v nakladatelství získáte slevu 15 %.